

Pastaba apie egzistencializm

S ryšy su Prof. St. Šalkauskio studija ¹

Juozas Girnius

Prof. St. Šalkauskis savo studijoje „Ideologiniai dabarties krizi pagrindai ir katalikiškoji pasaul ži ra“ žvalgia intuicija suvok pagrindin nauj j amži teigim — antropocentrin humanizm , kritišku sistemingu- mu išskeldamas tris jo išsivystymo tarpsnius: individualizm , scientizm , reliatyvizm . Paskutinysis — reliatyvizmo tarpsnis, charakterizav s XIX a. gal , berods, mano supratimu, jau baigiasi su pirmuoju m s XX a. ket- vir iu. O jau paskutinio dešimtme io galvosen žymi egzistencializmas, dalinai priešingas reliatyvizmui, dalinai betgi pastar j toliau vystydamas. Manau, taigi, esant pagrindo ir reikalo iškelti š naujausi j , n dien gyve- nam ketvirt j antropocentrinio humanizmo tarpsn . Egzistencializmas, egzistencij sutapdindamas su žmogumi, antropocentrin humanizm iš- vysto iki šio pastarojo paskutiniausi j išvad . Jei reliatyvizme žmogus buvo nelygstamasis daikt pagrindas ir matas j pažinimo atžvilgiu, tai eg- zistencializme — ne tik j pažinimo, bet ir j b ties atžvilgiu, tai yra, ne tik gnoseologine, bet ir ontologine prasme.

Šios moderniausios antropocentrinio humanizmo formos — egzisten- cializmo (vadinamosios Existenzphilosophie) atstovai yra vokie iai M. Hei- deggeris, K. Jaspersas, P. Grisebachas ir kiti. Pas mus egzistencializmu, pla- tesne ar siauresne prasme, ypa iai domisi V. Sezemanas ir Iz. Tamošaitis.

Konkretesniam pažinimui egzistencializmo, kaip konsekventiškaui- sio antropocentrinio humanizmo išbaigimo, štai jo ryškiausio atstovo M. Heideggerio filosofijos pagrindiniai principai, išd ti lygiai prieš dešimt met išleistame veikale „Sein und Zeit“². Aukš iausias b ties piramid s punktas yra žmogus. Pasaulio daiktai savo tikros b ties neturi. Visa j b tis t ra „um zu“, tai yra b ti santykiškai orijentuotais žmog . Pasau- lis priklauso žmogaus ne tik s vokine vienybe ir visuma, bet ir realiuoju pagrindu. Pats gi žmogus n ra orijentuotas joki aukštesn transcen- dentin b t. Vienintel jo linkm — pasaulio daiktus (šia linkme ir

¹ Ž. šio leidinio 45 psl.

² Jahrbuch für Philosophie und phänomenologische Forschung, Halle 1926, ir v liau 1927 ir atskirai.

žmogaus t ra „um zu“ — gryn santyki konstrukcija). Žmogus savo giliausia esme yra In-der-Welt-Sein, t. y. „pasauliškas“.

Šios žmogaus „pasauliškumo“ struktūros ontologinis prasmė yra laikishumas. Atitinkamai antra pagrindinė žmogaus būtis struktūra yra baigtinumumas (Endlichkeit). Žmogus turi daug galimybių: visos jos yra galimos, bet viena būtina. Tai turtingiausia būtis galimybė — mirtis. Žmogus yra Sein-zum-Tode. Heideggerio gyvenimo filosofijos pagrindai: mirtis nėra koks gyvybei svetimas ir jai priešingas aktas, o jos imanentinio išsivystymo tikslas. Gyvenimas — nuolatinis mirimas. Nebūtis gaubia visą žmogų. Jo kilmė — nebūtis; nebūtis jį lydi visą gyvenimą; nebūtis — jo galas.

Pirmąją savo būtis struktūrą žmogus yra Dievas — pasaulio būtis principas, antrąją — baigtinė būtis. Heideggerio žmogus — Dievas, bet mirtingas Dievas, kitaip absoliuti reliatyvė arba nelygstama lygstamybė. Štai giliausioji esmė prometėja jiškoje Heideggerio žmogaus tragikoje: būtis Dievu bet — mirtingu. Gi ši tragiką grindžia s Heideggerio žmogaus ontologinis paaiškinimas sau prieštaravimas (Dievas: mirtingas; absoliuti; reliatyvė, Heideggerio žodžiais Entwurf: Geworfenheit) yra jo imanentinė kritika, liudijanti apie katastrofišką nepavykimą pagrindinio Heideggerio uždavinio — neišgriaunamai pagrįsti žmogišką egzistenciją, reliatyvizmo nublokštą pavojų išgaruoti idealistiniame vystymo procese.

Jei Heideggeris šia savo antropologistine filosofija sukuria poetišką modernizmo žmogaus mitą, tai betgi vargiai galėtų prasmingai vadovauti žmogiškajam gyvenimui. Heideggerio egzistencijos filosofijoje, visų būtent ekskliuzivistiskai išsimums egzistencijos kategorija, nėra vietos esmėms, kitaip — idealinėms vertėms kategorijai. Ir faktiškai Heideggerio gyvenimo valia (Entschlossenheit) nėra siekimas aukštesni, idealiniai vertybių, o glaudži rezignacija, plikas faktas — mirties faktas teigimas. Šiuo vertėms kategorijos išskyrimu faktas kategorijos su skaiton Heideggerio filosofija gali eiti filosofiniu pagrindu dabartiniams smurto (asmenišką faktą) režimams. Vargiai mirties teigimu pagrįsta gyvenimo filosofija gali vadovauti žmogiškajam gyvenimui.

Tas pats heideggerišką gūdžiai pesimistišką antropologizmą žymi ir kitus egzistencialistinės filosofijos atstovus. Visiems jiems labai dera A. Delpo, S. J., žodžiai: „Šis laikas ieško tikrojo žmogaus. Betgi jis tolo nerastas, kol nebus pasiruošęs žmogų palikti ir virš jo iškilti, kad ten būtų galima žmogaus ieškoti ir rasti. Šio laiko yra ta tragika, kad jis neranda žmogaus, nes neieško Dievo, ir kad Dievo neieško, nes neturi žmogaus“².

Tokiu A. Delpo nurodomu žmogumi tegali būti katalikiškasis, tai yra visuotinysis žmogus, homo catholicus. Ir šiuo atveju dera St. Šalkauskio

² Delp A., S. J., Tragische Existenz, Freiburg i. Br. 1935, 122.

pareišktoji mintis, kad dažnai katalikams tenka ginti tas realybes, kurio-
 mis nor ta išeiti prieš katalikyb . Egzistencialistinis (antropologistinis)
 humanizmas, nor j s žmogišk j egzistencij nepajudinamai pagr sti, j su-
 dievindamas, galutinai pri jo žmogiškosios egzistencijos nugramzdinim
 neb t. Ginti žmogišk j egzistencij prieš egzistencialistin humanizm ,
 pri jus jos faktiško neigimo, nurodyti jos pagrindus bei vert ir yra
 krikšioniškojo egzistencializmo (krikšioniškojo, teocentrinio humaniz-
 mo) uždavinys. Faktiškai ir t ra krikšioniškasis egzistencializmas paj -
 gus nurodyti neišjudinam žmogiškosios egzistencijos pagrind — Piln j
 B t, Nelygstam j Gyvyb ir drauge aukštai iškelti žmogiškosios egzis-
 tencijos, kaip Dievo vaik , sukurt Jo panašumu, vert . Kitais žodžiais,
 tik krikšioniškasis egzistencializmas paj گیا, nepaneigdamas žmogiškosios
 b ties, arba egzistencijos, surasti jos tikr j viet visatos pilnutin je hie-
 rarchijoje ir suvokti jos tikr j prasm — pasaulio apvaldymu gr žti Pra-
 rast sias Dausas — Pažad t j Žem .

LITERAT RA

- P r z y w a r a E. S J., Christliche Existenz, Leipzig 1934.
 D e l p A. S J., Tragische Existenz, Freiburg. i. Br. 1935.
 F i s c h e r A l., Die Existenzphilosophie Marlin Heideggers. Darle-
 gung und Würdigung ihrer Grundgedanken. Leipzig 1935.